

Ірина Еткіна,
к.і.н., доцентка
кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин
НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
Любов Шара,
к.і.н., доцентка
кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин
НУЧК імені Т. Г. Шевченка,

«СУДЕТСЬКА ПРОБЛЕМА»: РЕАЛІЇ БЕЗПРАВНОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ГРОМАДЯН У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ЧИ БРУТАЛЬНА ІНФОРМАЦІЙНА КАМΠΑНІЯ ГІТЛЕРІВСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ?

Можливості використання:

Курс «Всесвітня історія», 10 клас. Розділ 6. «Передумови Другої світової війни».

Мета заняття:

- вироблення навичок роботи з першоджерелами – опублікованими документами та медіа-сюжетами;
- формування компетентностей: хронологічної, просторової, аксіологічної, логічної, мовленнєвої.

Ключові слова і поняття: *агресор, політика «умиротворення», «судетська проблема», етнічна меншина, «Карлсбадська програма».*

Забезпечення заняття: роздаткові візуальні джерела (опубліковані джерела, медіа матеріали), історична карта «Політична карта світу після Першої світової війни», мультимедійний центр.

Методичні способи і техніки: робота з опублікованими джерелами, медіа-сюжетами, історичною картою, робота у групах, дискусія.

Слово вчителя: у березні 1938 р. Німеччина вирішила «австрійське питання» відповідно до попередньо розробленого «плану Отто»: порушивши суверенітет Австрії, вторглася у її межі та здійснила «аншлюс».

?

1. Згадайте, з якою метою було здійснено «аншлюс» Австрії?
2. Доведіть або спростуйте актуальність «австрійського питання».
3. Чим мотивувалося невтручання європейських країн у процес порушення А. Гітлером Версальського договору?

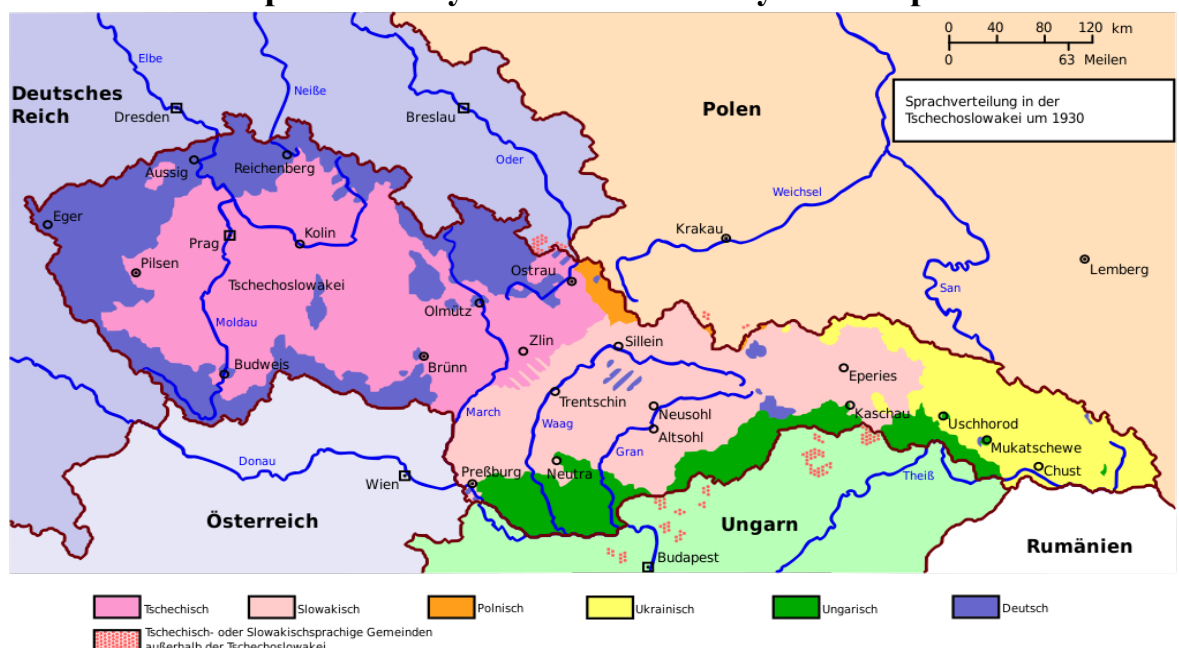
Новим підтвердженням «політики умиротворення» Великої Британії та Франції стала їхня причетність до розчленування Німеччиною Чехословаччини у вересні 1938 р. Цього разу також назріла «проблема» німецькомовного населення – «судетська проблема».

Судети – історичний регіон на півночі та заході Чехії, що отримав назву на честь Судетських гір, був місцем компактного проживання етнічних німців, які мали паспорти громадян Чехословаччини. За переписом 1930 р. їх нараховувалося 3070 тис. осіб або 95 % від загалу німецької меншини у країні (3231 тис. осіб). Але чи можемо ми вважати їх безправною спільнотою? Чи може «судетська проблема» – це вигадка брутальної інформаційної кампанії нацистської Німеччини проти Чехословаччини задля її подальшого розділення та окупації? Поміркуймо, звернувшись до опублікованих матеріалів й медіа-сюжетів.

Вправа. Клас ділиться на 3 групи: 1-ша доводить тезу про наявність широких громадянських і політичних прав етнічних німців у Чехословаччині, 2-га – обстоює думку про безправність німецької громади, 3-тя – слухає, аналізує та робить висновок із почутого.

Матеріали, медіа-сюжети і запитання для 1-ї групи:

Поширення мов у Чехословаччині у 1930-ті роки

Джерело:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B5%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

Чехословацькі солдати охороняють вулиці міста Красна Ліпа.

Судети

(медіа-сюжет № 1)

Джерело:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B5%D1%82#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:%C4%8Cs._voj%C3%A1ci_v_Kr%C3%A1sn%C3%A9_L%C3%ADp%C4%B.jpg

Німецькі демонстрації у прикордонних областях Чехословаччини (медіа-сюжет № 2)

Джерело: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/09/30/158187/>

Кудрявська Я. «Німецьке питання» в чеських Судетах після приходу А. Гітлера до влади

.... Було забезпечене широке представництво етнічних німців у Національних зборах, розширені права місцевого самоврядування, розвивалася освіта рідною мовою (певна кількість чеських громадян німецького походження демонстративно не розмовляла чеською мовою, і це їм нічим не загрожувало).

8 лютого 1937 року була укладена національна угода між урядом і німецькими партіями, які входили до урядової коаліції. Уряд зобов'язався подати широку економічну допомогу районам Судетської області, які найбільш постраждали від економічної кризи, і встановити принцип пропорційної участі німців у державному апараті з тим, щоб питома вага державних службовців німецької національності відповідала питомій вазі німецького населення в країні (22%).

За даними німецького антифашистського журналу «Ді Цайт ім Більд», в Чехословаччині є 5 293 німецьких початкових шкіл. А в італійському Тіролі, де живе 250 тис. німців, нема жодної німецької школи. В Чехословаччині є більше 2 тис. німецьких культурно-освітніх товариств, а в Італії – ні одного. В Чехословаччині діє 17 постійних німецьких театрів, а в Італії – жодного. В Італії література німецькою мовою не видається зовсім, а в Чехословаччині виходить у середньому 1 819 книг на рік. У самій Німеччині в міських бібліотеках на кожні 10 чоловік населення припадає 2 книги, а в Чехословаччині в міських бібліотеках на ту саму кількість громадян німецької національності припадає 6 німецьких книг.

Джерело:

https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kudriavska_nimetske.pdf

https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kudriavska_nimetske.pdf

1. Спираючись на карту, проаналізуйте межі проживання етнічних меншин та райони поширення німецької мови.
2. Опишіть побачене в медіа-сюжеті № 1.
3. Поміркуйте, з якою метою запроваджено охорону жителів міста Красна Ліпа?
4. Уявіть себе мешканцем Красної Ліпи й подумайте, які емоції може викликати у Вас наявність такої охорони?

5. Зверніть увагу на німецькомовні вивіски за спинами солдатів. Про що вони свідчать?

6. Деталізуйте медіа-сюжет № 2. Зверніть увагу на обличчя, жести, ходу демонстрантів і прохожих людей.

7. Яким чином подібні заходи можуть характеризувати умови тогочасного суспільно-політичного життя у Чехословаччині?

8. Ознайомившись з матеріалами наукової розвідки Яни Кудрявської, проаналізуйте формат громадянських і політичних прав німецькомовного населення у Чехословаччині.

Матеріали, медіа-сюжети і запитання для 2-ї групи:

Зі звіту лорда Вальтера Рансімена про британську дипломатичну місію до Чехословаччини 1938 р. у якості посередника врегулювання конфлікту між урядом Чехословаччини та судетськими німцями

... Чеські чиновники та чеська поліція, які майже ніколи не володіли німецькою мовою, були призначені у великій чисельності в суто німецькі райони. Чеським сільськогосподарським виробникам пропонувалося заселятися на землі, конфісковані під час земельної реформи, проведеної поміж німецького населення. Для дітей цих чеських загарбників чеські школи будувались у великій кількості. Під час розподілу державних контрактів чеським фірмам надавали перевагу перед німецькими фірмами, і, що, важливо, держава забезпечувала роботою чехів й допомагала їм швидше, ніж німцям.

... Я вважаю, що ці скарги в основному обґрунтовані. Навіть під час моєї місії я не міг виявити готовності з боку уряду Чехословаччини виправити їх у таких масштабах, щоб це було адекватним, ... почуття серед судетських німців приблизно три-чотири роки тому було єдиним – безвихідь. Але піднесення нацистської Німеччини дало їм нову надію. Я вважаю їх звернення за допомогою до своїх родичів та їхнє можливе бажання приєднатися до Рейху як природний розвиток у цих обставинах.

Джерело: https://uk.hrvwiki.net/wiki/Sudeten_Germans#cite_note-37

Судетські німці вітають вхід нацистських військ до Хебу

(медіа-сюжет № 2)

Джерело: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/09/30/158187/>

Програмні вимоги Судето-німецької партії, проголошені на її з'їзді 24 квітня 1938 р. очільником Конрадом Генляйном у м. Карлсбад («Карлсбадська програма»)

1. Повна рівноправність німецького та чеського народів.
2. Визнання судето-німецької етнічної групи юридичною особою і дотримання її відповідного становища в державі.
3. Визначення меж і визнання області проживання німців в ЧСР.
4. Створення судето-німецького самоврядування в усіх сферах суспільного життя там, де це відповідає інтересам і становищу німецької етнічної групи.
5. Законодавча гарантія захисту прав громадян німецької національності, які проживають поза судето-німецькими районами.
6. Усунення несправедливості, допущеної щодо судетських німців у 1918 р., і компенсація завданих ним збитків.
7. Визнання і втілення в життя основного принципу: німецькі чиновники на німецькій території.
8. Повна свобода для німецької культури і німецького світогляду.

Джерело: https://ua-referat.com/%D0%A7%D0%B5%D1%85%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0_1938-1939_%D1%80%D1%80

1. Які критерії взяті лордом В. Рансіменом для оцінки становища судетських німців? Чим зумовлений такий вибір?
2. Охарактеризуйте життя німецькомовного населення у Судетах на основі цього уривку зі звіту.
3. Виділіть факти, що вказували на існування «судетського питання».
4. Продумайте, які наслідки міг мати такий звіт дипломата Великої Британії?
5. Опишіть, що Ви бачите на зображенні (медіа-сюжет № 3).
6. Які емоції переживають жінки?
7. Поміркуйте, чим могла бути зумовлена така емоційність.
8. Що означають жести жінок? Про що вони свідчать?
9. Поясніть політичний підтекст подібних медіа-сюжетів для Німеччини.
10. Ознайомившись з «Карлсбадською програмою», виокреміть напрями вимог судетських німців до чехословацького уряду.
11. Деталізуйте утиски, які відчувала німецька громада у суспільно-політичному, соціально-економічному та культурно-духовному житті.
12. Які загальні враження викликає у Вас програма судето-німецької партії?

Запитання для 3-ї групи:

1. Охарактеризуйте аргументованість виступів 1-ї та 2-ї груп. Чий виступ був переконливішим? Чому?
2. Висловіть власну думку стосовно «мовного питання» для німецького населення.
3. Оцініть можливості етнічних німців у культурно-духовній царині.
4. Вкажіть на формат дозволеності німецькій меншині брати участь у політичному житті Чехословаччини.
5. Який висновок напрашується з огляду на існування судето-німецької партії, проведення нею з'їздів і висунення вимог до чехословацького уряду?
6. Доведіть або спростуйте існування «судетського питання».
7. Чи можливе в європейському суспільстві XX ст. вирішення проблеми національних меншин методом передачі їхніх територій до інших держав?

Слово вчителя: у результаті тривалих перемовин, підготовки різноманітних нормативних актів, узгодження адміністративних переформатувань країни та наполягань британського лорда В. Рансімена чехословацький уряд погодився задовольнити майже усі вимоги «Карлсбадської програми». Утім, гітлерівська Німеччина мала далекоглядний інтерес щодо приєднання Судет.

Робота з класом, дискусія:

Вправа. Спираючись на карту, виділіть причини зацікавленості Німеччини у загарбанні Судетської області. Акцентуйте на політичних та економічних перспективах, геополітичних наслідках.

Міністр закордонних справ Німеччини Йоахім фон Ріббентроп твердив:: «німецька експансія була не спланованою політикою, а лише «відповіддю» на недоброзичливі щодо Німеччини кроки іноземних держав». Дайте відповідь на такі запитання:

1. Висловіть власну думку про твердження Й. фон Ріббентропа.
2. Поміркуйте, з якою метою воно прозвучало?
3. Означте у хронологічній послідовності дії Німеччини, що вказували на порушення Версальського договору.
4. Чи можна вважати «судетське питання» «недоброзичливим кроком» Чехословаччини стосовно німецькомовного населення?

5. «Судетська проблема»: реалії безправності німецькомовних громадян у Чехословаччині чи брутальна інформаційна кампанія гітлерівської Німеччини?

Підтвердженням наших висновків стануть подальші події, про які ми поговоримо наступного уроку. Дякую за увагу.

Джерела:

Кудрявська Я. «Німецьке питання» в чеських Судетах після приходу А. Гітлера до влади. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kudriavska_nimetske.pdf

Ладиченко Т. Всесвітня історія (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 160 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/420-vsesvtnya-storya-ladichenko-osmolovskiy-10-klas.html>

Мюнхенський договір 1938 р.: зрада напередодні війни. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/09/30/158187/>

Новые документы из истории Мюнхена. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/99983#mode/grid/page/1/zoom/4>

Окупація Судет. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B5%D1%82

Полянський П. Всесвітня історія (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2018. 256 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-10-klas-2018/05-vsesvitnya-istoriya-10-klas/history-vses-10-gramota.pdf>

Судетські німці. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.hrvwiki.net/wiki/Sudeten_Germans#cite_note-37

Судетсько-німецьке ополчення. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B5%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

Чехословацька криза 1938-1939 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ua-referat.com/%D0%A7%D0%B5%D1%85%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0_1938-1939_%D1%80%D1%80